

СЕКЦІЯ 1 ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ДУМКИ

УДК 332

Однорог М.А.
*кандидат економічних наук, доцент,
докторант відділу теорії економіки і фінансів
Науково-дослідницького фінансового інституту
ДНУ «Академія фінансового управління»
Міністерства фінансів України*

ІНСТИТУЦІОНАЛЬНІ ЗМІНИ В АГРАРНІЙ СФЕРІ УКРАЇНИ НА ЗАСАДАХ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ

INSTITUTIONAL CHANGES IN AGRICULTURAL SECTOR OF UKRAINE ON THE BASIS OF INNOVATIVE DEVELOPMENT

АНОТАЦІЯ

Досліджено зміст важливих інституціональних змін, який забезпечує вирішення завдань державного регулювання розвитку конкурентного середовища в аграрній сфері економіки на засадах інноваційного розвитку. Обґрунтовано формування дієвих інститутів та інституціональних змін в аграрній сфері економіки країни і забезпечення її сталого розвитку. Охарактеризовано етапи зміни інституціонального середовища в процесі реформування аграрної сфери економіки України. З'ясовано багато аспектів інституційного забезпечення розвитку аграрної сфери в Україні на засадах інноваційного розвитку, зокрема місце та роль у цьому процесі неформальних інститутів, рівень та якість інфраструктурного забезпечення, вдосконалення інституційного середовища.

Ключові слова: інституціональні зміни, аграрна сфера, конкурентне середовище, інститути, економіка, інституціональне середовище, державне регулювання, сталий розвиток, інноваційний розвиток.

АННОТАЦИЯ

Исследовано содержание важных институциональных изменений, которое обеспечивает решение задач государственного регулирования развития конкурентной среды в аграрной сфере экономики на основе инновационного развития. Обосновано формирование действенных институтов и институциональных изменений в аграрной сфере экономики, которые являются основой эффективного функционирования экономики страны и обеспечения ее устойчивого развития. Охарактеризованы этапы изменения институциональной среды в процессе реформирования аграрной сферы экономики Украины. Выявлены многие аспекты институционального обеспечения развития аграрной сферы в Украине на основе инновационного развития, в частности место и роль в этом процессе неформальных институтов, уровень и качество инфраструктурного обеспечения, совершенствование институциональной среды.

Ключевые слова: институциональные изменения, аграрная сфера, конкурентная среда, институты, экономика, институциональная среда, государственное регулирование, устойчивое развитие, инновационное развитие.

ANNOTATION

Analyzed institutional transformations in the agrarian sector of Ukraine's economy on the basis of innovative development. It is revealed that they are in the process of reforming of agrarian relations. These areas of reform are interlinked, because agrarian reform is an integral process to change land relations and land in agriculture acts as the main and indispensable means of production, in contrast to other areas where it is simply a territory of fixed assets. It is determined that the institutes formed the «wild»,

uncivilized market of the main types of agricultural products, in the formation of the monetary-financial system, are widely distributed institutions of barter, is formed by a sector of the «shadow» of the agrarian economy. These processes take place in an atmosphere of ideological and economic-political confrontation of supporters of the new, liberal-market institutions and the representatives of the governing units of the previous institutional agrarian formations. In the article the scientific and theoretical study of the economic nature of institutional change. On the example of agrarian sector of Ukraine is considered in detail their historical stages. Determined that institutional changes in the agrarian sector of Ukraine are spontaneous phases at the level of institutional order and institutional structures, which have a compulsory character and are determined by high level of social instability and lack of relevance of the implemented legal and institutional changes for the most part of the rural population. The issues of state influence on the efficiency of institutional changes in agriculture and food national.

Key words: institutional changes, agrarian sector, competitive environment, institutions, economy, institutional environment, government regulation, sustainable development, innovative development.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Інституціональні перетворення в аграрній сфері економіки України здійснюються в процесі реформування аграрних відносин [1, с. 5]. Ці напрями реформування взаємопов'язані між собою, оскільки аграрна реформа є процесом, нерозривним зі зміною земельних відносин, а земля в сільському господарстві виступає як основний і незамінний засіб виробництва на відміну від інших сфер, де вона є просто територією для розміщення основних фондів підприємств.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. Проблема земельних відносин, проведення реформ в процесі еволюційних змін суспільно-економічних відносин, ринкової трансформації аграрної сфери економіки України присвячено багато праць відомих зарубіжних і українських учених, наприклад: В.Я. Месель-Веселяка, О. Могильного, О.М. За-

гурського, Д. Норта, М.Й. Маліка, П.Т. Саблука, Д. Бромлі, О.М. Бородіної, О.М. Онищенко, Т.О. Осташко, А. Греїфа, Б.Г. Петерса, Р. Брінкмана, Д. Юдге, Й. Сапіра, В. Аллее, Р. Босчма, Й. Йоутіе, Н. Калдора, Р.Е. Луцаса, П. Ромера, Г. Манкіша [1–22] та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Однак далеко не всі важливі аспекти інституціональних передумов становлення і розвитку аграрної сфери України в умовах ринкової трансформації досліджено досить глибоко. На нашу думку, недостатньо проаналізовано питання ринкової трансформації інститутів земельної ренти та оренди в транзитивній економіці України, формування ринку праці, ринкового кругообігу земельних ресурсів і ринку підприємництва в аграрній сфері нашої країни.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою дослідження є визначення основних напрямів необхідних інституціональних змін в аграрній сфері української економіки та шляхів їх вирішення на засадах інноваційного розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Інституціоналізація ринку в аграрній сфері українського народного господарства ще далека від міжнародних стандартів, не відповідає запитам економічного життя і потребує значного вдосконалення.

Сама ж аграрна сфера економіки являє собою особливу комплексну інституціональну систему суспільства, що виконує специфічні функції та встановлює певний тип порядку взаємодії між індивідами в усіх сферах аграрних відносин із цілою низкою формальних інститутів, інституцій та організацій, які діють за суттєвого впливу неформальних й утворюють специфічний агропродовольчий ринок, що функціонує на ринкових принципах, але за високого рівня державного регулювання [2, с. 125].

В інституціональному плані протягом 90-х років Україна й інші країни СНД вступили в перехідний етап, де складалося «строкале інституціональне поле» [1, с. 90; 7, с. 172]. Воно включало залишки попередніх інституціональних форм, які ліквідувалися або трансформувалися на основі поспішно розроблених і прийнятих законів, указів, постанов уряду, запозичення «імпорту» певних інституцій за моделями розвинених ринкових інституцій інших країн, з одного боку, і створення принципово нових для України інститутів, незвичайних для стереотипів попередньо сформованого в інших умовах економічної поведінки суб'єктів аграрної господарської діяльності – з іншого.

Методологія інституціонального аналізу процесів реформування аграрної сфери економіки країни ґрунтується на принципах взаємозв'язку та взаємозумовленості всіх суспільних відносин, які визначаються набором інституціональних обмежень, що створюють структуру стиму-

лів для економічних агентів аграрної сфери в загальних умовах та задають загальний вектор його продуктивного, конкурентоспроможного розвитку [3, с. 101].

Формуються інститути «дикого», нецивілізованого ринку основних видів аграрної продукції, в умовах становлення грошово-фінансової системи широко поширюються інститути бартеру, формується сфера «тіньової» аграрної економіки [4, с. 330; 17, с. 64]. Ці процеси проходять в атмосфері ідеологічного та економіко-політичного протистояння прихильників нових, ліберально-ринкових інститутів і представників керівних ланок попередніх інституціональних аграрних формувань. У результаті в 90-х роках ХХ ст. на законодавчому рівні в Україні хоча й прийнято низку законів щодо сільського господарства, однак вони носили компромісний, з огляду на співвідношення різних політичних сил, характер. Часто вони не передбачали глибоких і необхідних радикальних трансформацій в інституціональному полі щодо аграрної сфери або не мали чітких інституціональних механізмів їх упровадження (інфраструктурних чинників, необхідних коштів для трансакційних витрат, системи норм відповідальності та санкцій за їх ігнорування, недопущення запровадження суті тих чи інших норм, законів і т. д.).

Однією з найбільш істотних для сучасного етапу функціонування та розвитку аграрної сфери економіки України інституціональних передумов ринкових трансформацій стало прийняття в листопаді 2001 р. Земельного кодексу, який дає можливість кардинально змінювати всю систему аграрно-підприємницьких відносин на селі [5, с. 45; 14, с. 52; 18, с. 12]. Загальновідомо і цілком природно для даних конкретних умов, що прийняття основних положень Земельного кодексу здійснювалося на основі політичних компромісів безпосередніх розробників проекту Кодексу та в процесі їх обговорення, доопрацювання, модифікації, у ході процедур голосування. Це не могло не вплинути на зміст, характер економічних правил, норм, принципів, обмежень, які містяться в ньому. Із прийняттям Земельного кодексу припиняють дію колишні інституціонально-правові норми, які визначалися попередніми законами, підзаконними актами (указами, постановами і рішеннями уряду, інших вищих органів управління виконавчої влади).

Найбільш істотним елементом прийнятого Земельного кодексу є певні трансформації у сфері відносин власності на землю. Визначено основні форми власності на землю: 1) приватна; 2) комунальна; 3) державна [7, с. 73].

Визначено основні інституціонально-економічні рамки у відносинах власності й аграрного підприємництва, формуються інститути землекористування на принципах оренди і суборенди. Створюються передумови для формування ринку землі та ринку землекористування (хоча на певний період купівля-продаж землі і не заборонена, але обмежена).

У власність недержавних сільськогосподарських підприємств і громадян безкоштовно передано 29,9 млн. га (49,5%) земельного фонду України, а із загальної площі сільськогосподарських угідь (41,8 млн. га) у власності товаровиробників знаходиться 27,6 млн. га (66%) [3, с. 101].

Водночас Земельним кодексом передбачено формування інститутів власності щодо водойм, а в деяких регіонах України – приватизацію частини державного лісового фонду (особливо в гірських районах).

Змінюються інститути рентних відносин на основі введення плати фіксованого сільськогосподарського податку та розвитку форм, принципів, установлення мінімальних розмірів оплати орендної плати [8, с. 813; 13, с. 122; 21, с. 564].

Встановлення різних форм власності є основою формування різних типів аграрного підприємства, створення конкурентного середовища в аграрній сфері України [11, с. 7; 16, с. 45]. Значно розширені ресурсно-земельні можливості для індивідуально сімейного господарювання фермерського типу.

Згідно з положеннями Кодексу, значно розширюються можливості для подальшого розвитку особистого товарного підсобного господарства (ОПГ). За нормами Земельного кодексу збільшено ділянки приватної землі для ОПГ з 0,6 га до 2,0 га, що перетворює цей сектор на важливий суб'єкт аграрних відносин. Наслідками інституціональних змін у цьому структурному підрозділі загальної аграрної сфери України буде збільшення накопиченого капітального багатства домогосподарств села, розширення бази самозабезпечення власною продукцією. Товарна частина продукції ОПГ розширить обсяг ринкової пропозиції і посилить рівень конкуренції на основних ринках аграрної продукції, береться також до уваги поява тенденцій до зниження в результаті цього рівня еластичності попиту на сільгосппродукцію за ціною.

Із прийняттям Земельного кодексу та сукупності законів, які базуються на ньому, в Україні створюються умови стратегічної спрямованості та невідворотності інституціональних ринкових перетворень, хоча очікувані результати та наслідки, як правило, будуть відрізнятися від теоретично мислимих моделей [20, с. 64].

Таким чином, створення законодавчих інституціональних передумов для ринково ефективного аграрного господарства вимагатиме постійної роботи з удосконалення початкової нормативно-правової бази, повного й ефективного її використання в суспільстві для реалізації передусім економічних прав власності на землю.

Прогресивні інституціональні перетворення аграрної сфери економіки України на засадах інноваційного розвитку повинні створити «мультиплікативний ефект» для інших галузях АПК, насамперед активізацію попиту на ринках тих галузей, які створюють умови реального капіталовкладення безпосередньо в сільському гос-

подарстві, машинобудуванні, хімічній, мікробіологічній промисловості, будівництві, галузі паливно-енергетичного комплексу, банківській сфері. Також такий ефект буде спостерігатися в галузях, які переробляють сільськогосподарську сировину (чинник сукупної пропозиції), в оптовій і роздрібній торгівлі.

За оцінками вчених, стан соціально-економічної і політичної ситуації в країні свідчить про наявність комплексу інституційних проблем, що стали наслідками дисфункції держави і призвели до появи інституційного вакууму, неформальної інституціоналізації нових формальних правил і норм, що регламентують економічну діяльність, інституційних пасток та неефективних інститутів (законів, постанов та ін.).

Зміст державного регулювання розвитку конкурентного середовища в аграрній сфері на засадах інноваційного розвитку через призму інституційної зміни парадигми полягає у формуванні ефективних інститутів на аграрному ринку, які будуть забезпечувати досягнення мети такого регулювання – розвиток аграрної сфери і поліпшення рівня життя населення (особливо сільського).

Водночас питанням щодо формування ефективного конкурентного середовища, яке стимулювало б економічні суб'єкти до внутрішнього розвитку і формування їхньої раціональної конкурентної поведінки, уваги практично не приділялося. Навпаки, засоби макроекономічного регулювання створювали досить несприятливе бізнес-середовище для підприємницької активності через жорсткі монетарні обмеження, фіскальний тиск, суперечливість і непередбачуваність нормативно-правових актів регулювання економіки. Це негативно позначилося на формуванні рівня конкурентоспроможності вітчизняних підприємств та національної економіки у цілому і породило низку інших проблем, пов'язаних із відтоком національних ресурсів (праці, капіталу і сировини) з країни за кордон і зростанням тіньового сектору української економіки. В аграрній сфері це спричинило відтік трудових ресурсів із сільської місцевості в міста.

Процеси трансформації в економіці неодмінно супроводжують розвиток суспільства. Благоустрій суспільного життя вимагає постійних інституціональних змін, удосконалень. Головна роль, яку відіграють інститути в суспільстві, полягає у зменшенні невизначеності шляхом установлення стійкої (хоча не обов'язково ефективною) структури взаємин між людьми. У науковій літературі часто можна зустріти трактування інститутів як сукупності суб'єктів (організацій), які існують в суспільстві, і нормативів взаємовідносин між ними.

Енциклопедія державного управління визнає інституційне середовище як сукупність фундаментальних політичних, економічних, правових і соціальних правил і норм, які визначають рамкові умови розвитку різних сфер суспільної життєдіяльності.

Обґрунтування змісту важливих інституційних змін забезпечує вирішення завдань державного регулювання розвитку конкурентного середовища в аграрній сфері на засадах інноваційного розвитку: обмеження дій недобросовісної конкуренції з боку постачальників матеріально-технічних ресурсів та покупців сільськогосподарської продукції, стимулювання розвитку аграрної сфери, сприяння формуванню ефективної інфраструктури аграрного ринку.

Дослідження доводять, що основою ефективного функціонування економіки країни і забезпечення дотримання інтересів суспільства є правові інститути. Вітчизняна правова база піддається жорсткій критиці з боку науковців, практиків і самих політиків. Важливу роль вони відводять стабільності законодавства, що забезпечить економічним суб'єктам стійкість їх стратегічного планування, а як наслідок – прогнозований розвиток і стабільність функціонування. Наприклад, у США сільськогосподарський закон, який дає право застосовувати різні важелі державного впливу на сільськогосподарський ринок, приймається на кожні п'ять-шість років. Те ж саме здійснюють країни – члени ЄС у рамках спільної аграрної політики. В Україні заходи державної підтримки формування сприятливого ринкового середовища переглядаються щорічно, розосереджені по багатьох законодавчо-нормативних актах, часто не взаємопов'язані між собою, а то й суперечать один одному.

У розвинених країнах регулювання аграрного ринку відбувається на базі законодавчих актів довготривалої дії, згідно з якими розробляються й механізми підтримки товаровиробників. В Україні щорічно розробляються різні нові програми підтримки, часто вони вводяться в дію із запізненням, що зводить нанівець їх ефективність. Ми пропонуємо в рамках реалізації стратегічних положень розвитку аграрної сфери законодавчо врегулювати питання підтримки шляхом упровадження трирічного бюджетування розвитку аграрної сфери, що має забезпечити стабільність очікувань сільськогосподарських виробників через прогнозованість, прозорість та послідовність державної аграрної політики, а відповідно, і виробництва сільськогосподарської продукції.

Необхідно максимально наблизитися до формування таких законів, в яких передбачено механізми підтримки аграрної сфери й які б були:

- 1) зрозумілі – в редакції, викладеній доступною мовою, і не допускали різночитань;
- 2) стабільні – сталість їхньої дії протягом багатьох років;
- 3) їх механізм повинен реально сприяти розвитку аграрного виробництва.

У рамках досягнення мети державного регулювання економіки урядом поставлено завдання стратегічного розвитку аграрної сфери економіки України. Для цього розроблено низ-

ку аграрних програм, затверджених Кабінетом Міністрів України.

Низка аграрних законів також передбачає розроблення відповідних програм розвитку.

Сьогодні в Україні поки не систематизовано нормативно-правові акти навіть у галузевому аграрному блоці. Здійснюється лише їх облік, хоча практичне використання актів та розвиток вимагають різнопланової їх інкорпорації, що створить передумови подальшої їх кодифікації і консолідації.

На переконання вчених, стратегія розвитку аграрної сфери України на засадах інноваційного розвитку передусім повинна здійснюватися з урахуванням вимог Конституції України і чинних кодексів (Земельного, Господарського, Податкового, Митного, Бюджетного, Водного), а також законів: «Про місцеве самоврядування», «Про місцеві державні адміністрації», «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України», «Про генеральну схему планування території України», «Про державні цільові програми», «Про стимулювання розвитку регіонів», «Про регулювання містобудівної діяльності».

Поряд із великою кількістю прийнятих законодавчих актів, що регулюють ті чи інші питання, фахівці відзначають відсталість їхнього змісту від нинішніх умов і потреб функціонування економіки та суспільства. Невирішеним залишається питання ринку земель сільськогосподарського призначення, породжує невизначеність у функціонуванні сільськогосподарських виробників (існує загроза втрати основного засобу виробництва – землі) й гальмує вливання в галузь інвестиційного капіталу. Експерти вказують, що багаторічна відсутність законодавчого забезпечення діяльності на ринку сільськогосподарських земель призвела до розвитку тіньового сегмента і перерозподілу земель на користь великих інвесторів.

Невизначеність прав власності на землю виступає чинником зниження орендної плати, робить привабливою оренду великих площ землі.

Відсталість правових інститутів від реалій економіки має місце і щодо діяльності фермерських господарств. На початку впровадження фермерства в Україні фермерськими визнавалися господарства з невеликими земельними угіддями (до 300 га). Зараз нерідко можна зустріти фермерське господарство, в обробці якого знаходиться 5–6 тис. га землі і його діяльність мало чим відрізняється від роботи сільськогосподарського підприємства. Однак такі господарства відносяться до іншої категорії виробників громадського сектору, що ускладнює деякі аспекти управління макроекономічного рівня, організацію статистичного обліку й отримання достовірної інформації. У сучасній редакції Закону України «Про фермерське господарство» відсутні обмеження в обсязі оброблюваних земель.

Чіткість, якість, дієвість правової бази виступають основою забезпечення сталого роз-

витку аграрної сфери. У наукових, політичних, ділових і правових колах стверджують, що аграрна політика повинна спрямовуватися на створення сучасної інституційної бази, що відповідає вимогам ринкової економіки і прогресивним тенденціям розвитку світового сільськогосподарства. Йдеться насамперед про захист приватної власності в аграрній сфері та недопущення штучного доведення до банкрутства аграрних підприємств, а також створення необхідного правового поля. Воно, зокрема, має забезпечувати:

– захист прав продавців і покупців під час укладання та виконання ними угод купівлі-продажу;

– об'єктивне судочинство під час вирішення спорів економічного характеру між суб'єктами ринку;

– поширення інформації про кон'юнктуру внутрішнього та зовнішнього ринків та науково-технічної інформації, створення однакових умов доступу до неї для всіх суб'єктів господарювання.

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Головними умовами радикальних ринкових трансформацій в аграрній сфері економіки України на засадах інноваційного розвитку в короткостроковому періоді є зміна інституціональних основ землеволодіння та землекористування, формування ринкових інститутів, перш за все в ресурсній сфері, яка є фундаментом успішного економічного розвитку.

Необхідне повне використання потенціалу застави землі для залучення фінансових коштів в аграрній сфері економіки України з метою суттєвого поліпшення процесів реального інвестування в сільське господарство.

Створення інституціональних передумов ефективного аграрного господарства, перш за все на основі трансформації відносин власності, поєднання її різноманітних форм в сільському господарстві, забезпечення інституціональних змін у сфері рентних та орендних відносин, у становленні й розвитку передусім інститутів ринків ресурсів для села (ринку землі, ринку капіталів, ринку праці), розвиток ресурсу «підприємництва» є необхідними умовами ефективною системи державного управління.

Ринкова орієнтація перетворень в аграрній сфері економіки та її подальша інституціоналізація вимагають зміни економічної ролі держави загалом. Її роль через обмеженість організаційних і фінансових технологій полягає в інституціональному забезпеченні реалізації прав власності суб'єктів аграрної сфери.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Месель-Веселяк В.Я. Організаційно-економічні умови розвитку аграрного виробництва в Україні. *Економіка АПК*. 2010. № 4. С. 88–92.
2. Загурський О.М. Інституціональне забезпечення державної підтримки аграрного сектору України. *Фінанси України*. 2012. № 8. С. 122–129.
3. Загурський О.М. Інституціональні умови забезпечення якості продукції аграрного сектору. *Наукові праці НДФІ*. 2014. № 1(66). С. 97–105.
4. Greif A. Institutions and the Path to the Modern Economy: Lessons from Medieval Trade. New York : Cambridge University Press, 2006. 526 p.
5. Могильний О. Реалії та парадокси аграрної політики. *Економіка України*. 2008. № 12. С. 40–51.
6. Peters B.G. Institutional Theory: Problems and Prospects. Vienna : Institute for Advanced Studies. 2000. 18 p.
7. Норт Д. Институты и экономический рост: историческое введение. *THESIS: теория и история экономических и социальных институтов и систем*. 1993. № 2. С. 69–91.
8. Brinkman R. Megacorporate globalization at bay: the interrelation of David Korten with Institutional Economics. *Journal of Economic Issues*. 2004. Vol. XXXVIII. № 3. P. 813–814.
9. Малік М.Й. Інститути та інституції у розвитку аграрної сфери економіки. *Економіка АПК*. 2011. № 7. С. 169–177.
10. Judge D. Legislative Institutionalization: A Bent Analytical Arrow. *Government and Opposition*. 2003. Vol. 38, № 4. P. 497–516.
11. Саблук П.Т. Розвиток інституцій удосконалення механізму реформування аграрного сектору економіки. *Економіка АПК*. 2010. № 10. С. 3–11.
12. Sapir J. Culture economique, culture technologique, culture organisationnelle elements pour une interpretation de l'histoire economique russe et sovietique. *Cahiers du Monde Russe*. 1995. Vol. XXXVI. № 1–2. P. 195.
13. Bromley D. Economic Interests and Institutions: The Conceptual Foundations of Public Policy Oxford. New York : Basil Blackwell, 1989. 274 p.
14. Бородіна О.М. Інституційний розвиток сільського господарства та села України і Росії та його гармонізація з європейською політичною практикою. *Економіка України*. 2012. № 11. С. 48–61.
15. Allee V. Value Network Analysis and Value Conversion of Tangible and Intangible Assets. *Journal of Intellectual Capital*. 2008. Vol. 9. № 1. P. 5–24.
16. Могильний О. Реалії та парадокси аграрної політики. *Економіка України*. 2008. № 12. С. 40–50.
17. Boschma R. Proximity and innovation: a critical assessment. *Regional Studies*. 2005. Vol. 39. № 1. P. 61–74.
18. Онищенко О.М. Аграрні трансформації в Україні: оцінки, проблеми, прогнози. *Економіка і прогнозування*. 2001. № 3. С. 7–24.
19. Youtie J. Building an Innovation Hub: A Case Study of the Transformation of University Roles in Regional Technological and Economic Development. *Research Policy*. 2008. Vol. 37. Issue 8. P. 1188–1204.
20. Осташко Т.О. Аграрні трансформації в перехідних економіках: перспективи для України. *Економіка і прогнозування*. 2003. № 1. С. 59–69.
21. Kaldor N. A Model of Economic Growth. *Economic Journal*. 1957. Vol. 67. P. 561–624.
22. Lucas R.E. On the Mechanics of Economic Development. *Journal of Monetary Economics*. 1988. Vol. 22. P. 3–42.
23. Romer P. Endogenous Technological Change. *Journal of Political Economy*. 1990. Vol. 98. № 5. P. 71–102.
24. Mankiw G. A Contribution on the Empirics of Economic Growth. *Quarterly Journal of Economics*. 1992. Vol. 107. № 2. P. 407–437.

REFERENCES:

1. Mesel'-Veseljak V. Ja. Organizacijno-ekonomichni umovy rozvytku agrarnogo vyrobnyctva v Ukraini [Organizational and economic conditions for the development of agricultural production in Ukraine]. *Ekonomika APK* [The economy of AIC], 2010, no. 9, pp. 54–57.
2. Zagurs'kyj O. M. Instytucional'ne zabezpechennja derzhavnoi' pidtrymky agrarnogo sektoru Ukrainy [Institutional and state support of the agrarian sector of Ukraine]. *Finansy Ukrainy* [Finance Of Ukraine], 2012, no. 8, pp. 122–129.
3. Zagurs'kyj O. M. Instytucional'ni umovy zabezpechennja jakosti produkcii' agrarnogo sektoru [Institutional environment quality assurance of the agricultural sector]. *Naukovi praci NDFI* [Scientific works of NDFI]. 2014, no. 1(66), pp. 97–105.
4. Greif A. (2006). *Institutions and the Path to the Modern Economy: Lessons from Medieval Trade*. New York : Cambridge University Press, 526 p.
5. Mogyl'nyj O. Realii' ta paradoksy agrarnoi' polityky [The realities and paradoxes of agrarian policy]. *Ekonomika Ukrainy* [Ukraine's Economy], 2008, no. 12, pp. 40–51.
6. Peters B. G. (2000). *Institutional Theory: Problems and Prospects*. Vienna : Institute for Advanced Studies, 18 p.
7. Nort D. Instituty i jekonomicheskij rost: istoricheskoe vvedenie [Institutions and economic growth: a historical introduction]. *THESIS: teorija i istorija jekonomicheskijh i social'nyh institutov i sistem* [THESIS: theory and history of economic and social institutions and systems], 1993, no. 2, pp. 69–91.
8. Brinkman R. Megacorporate globalization at bay: the interrelation of David Korten with Institutional Economics. *Journal of Economic Issues*. 2004. Vol. XXXVIII, № 3. P. 813–814.
9. Malik M. J. Instytuty ta instytucii' u rozvytku agrarnoi' sfery ekonomiky [Institutions and institutions in the development of the agrarian sector of economy]. *Ekonomika APK* [The economy of AIC], 2011, no. 7, pp. 169–177.
10. Judge D. (2003). Legislative Institutionalization: A Bent Analytical Arrow. *Government and Opposition*. Vol. 38, № 4. P. 497–516.
11. Sabluk P. T. Rozvytok instytucij udoskonalennja mehanizmu reformuvannja agrarnogo sektoru ekonomiky [The development of institutions to improve the mechanism of reforming of agrarian sector of economy]. *Ekonomika APK* [The economy of AIC], 2010, no. 10, pp. 3–11.
12. Sapir J. Culture economique, culture technologique, culture organisationnelle elements pour une interpretation de l'histoire economique russe et sovietique. *Cahiers du Monde Russe*. 1995. Vol. XXXVI, № 1–2. P. 195.
13. Bromley D. (1989). *Economic Interests and Institutions: The Conceptual Foundations of Public Policy* Oxford. New York: Basil Blackwell, 274 p.
14. Borodina O. M. Instytucijnyj rozvytok sil's'kogo gospodarstva ta sela Ukrainy i Rosii' ta jogo garmonizacija z jevropejs'koju politychnoju praktykoju [Institutional development agriculture and rural Ukraine and Russia and its harmonization with European political practice]. *Ekonomika Ukrainy* [Ukraine's Economy], 2012, no. 11, pp. 48–61.
15. Allee V. Value Network Analysis and Value Conversion of Tangible and Intangible Assets. *Journal of Intellectual Capital*. 2008. Vol. 9, № 1. P. 5–24.
16. Mogyl'nyj O. Realii' ta paradoksy agrarnoi' polityky [The realities and paradoxes of agrarian policy]. *Ekonomika Ukrainy* [Ukraine's Economy], 2008, no. 12, pp. 40–50.
17. Boschma R. Proximity and innovation: a critical assessment. *Regional Studies*. 2005. Vol. 39, № 1. P. 61–74.
18. Onyshhenko O. M. Agrarni transformacii' v Ukraini : ocinky, problemy, prognozy [Agricultural transformation in Ukraine : evaluation, challenges, predictions]. *Ekonomika i prognozuvannja* [Economics and forecasting], 2001, no. 3, pp. 7 – 24.
19. Youtie J. Building an Innovation Hub: A Case Study of the Transformation of University Roles in Regional Technological and Economic Development. *Research Policy*. 2008. Vol. 37, Issue 8. P. 1188–1204.
20. Ostashko T. O. Agrarni transformacii' v perehidnyh ekonomikah: perspektvyv dlja Ukrainy [Agricultural transformation in transition economies: prospects for Ukraine]. *Ekonomika i prognozuvannja* [Economics and forecasting], 2003, no. 1, pp. 59–69.
21. Kaldor N. A Model of Economic Growth. *Economic Journal*. 1957. Vol. 67. P. 561–624.
22. Lucas R. E. On the Mechanics of Economic Development. *Journal of Monetary Economics*. 1988. Vol. 22. P. 3–42.
23. Romer P. Endogenous Technological Change. *Journal of Political Economy*. 1990. Vol. 98, № 5. P. 71–102.
24. Mankiw G. A Contribution on the Empirics of Economic Growth. *Quarterly Journal of Economics*. 1992. Vol. 107, № 2. P. 407–437.